

Квартальник Польського інституту в Києві

Ярослав Годун,
директор Польського
інституту в Києві,
радник-посланник
Посольства РП в Києві

«Певність непевна», — писав о. Ян Твардовський у культовому вірші «Спішімо любити». Слова польського поета-священника, добре відомого і в Україні за перекладами Дзвінки Матіяш, дуже точно описують сучасну українську реальність, коли щось плануєш, хоча знаєш, що завтрашній день може й не настати.

Багато іноземців вражає, як Україна функціонує в таких складних умовах: державний сектор отримує зарплатні, працюють школи і лікарні, у магазинах великий асортимент, а до театрів і книгарень вилаштовуються черги. Ба більше: українську життєздатність часто використовує пропаганда, яка намагається показати, нібито війни немає.

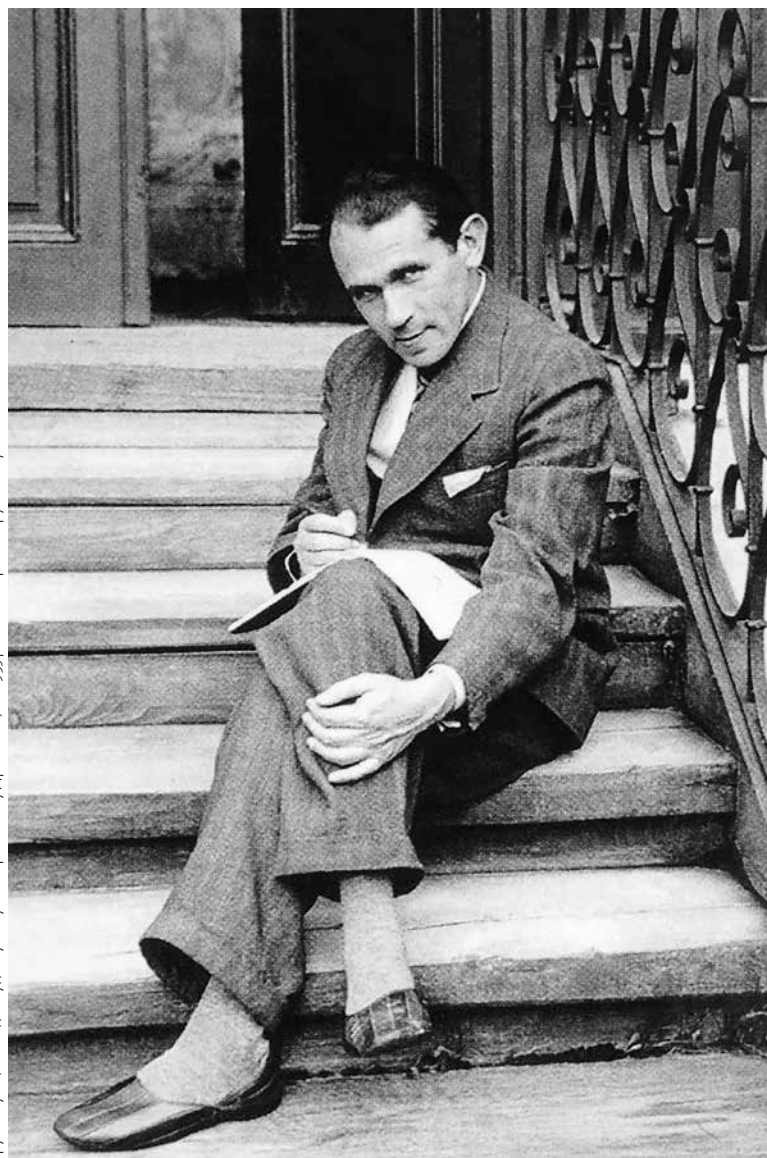
До ознак цієї життєздатності належить і робота іноземних представництв та інституцій в Україні. Свою діяльність продовжує також Польський інститут у Києві, співпрацюючи з постійними українськими партнерами і водночас відкриваючи нові можливості для спільних польсько-українських і міжнародних проєктів.

Як і щороку, ми презентуємо польські програми на великих мистецьких фестивалях, як-от Одеський кінофестиваль і Львівський форум видавців; розміщуємо поетичні плакати в межах виставки «Вірші в метро 2026» (до речі, на одному з постерів — вірш о. Яна Твардовського «Спішімо любити»); підтримуємо виступи польських музикантів в Україні.

«Певність непевна», але ми плануємо відкриття нових виставок, збираємо роботи молодих дослідників на Конкурс імені Єжи Гедройця, заохочуємо видавництва і культурні інституції подавати письменників на Літературну премію імені Джозефа Конрада-Коженьовського і, звісно, запрошуємо на XII Міжнародний фестиваль Бруно Шульца у Дрогобичі та прем'єру польсько-української вистави «Кассандра» (реж. Гжегож Яжина) в Києві.

Тиха розмова із Бруно Шульцом

З 12 ДО 18 ЛИПНЯ У ДРОГОБИЧІ ПРОХОДИТИМЕ 12-Й МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ БРУНО ШУЛЬЦА. У ЦІ ДНІ ПРИСУТНІСТЬ ПИСЬМЕННИКА І МИТЦЯ У МІСТІ БУДЕ ОСОБЛИВО ВІДЧУТНОЮ. ЙДЕТЬСЯ НЕ ЛИШЕ ПРО ПАМ'ЯТЬ, А Й ПРО ВЗАЄМОДІЮ ІЗ ШУЛЬЦОМ ТУТ І ЗАРАЗ, ПРО МОЖЛИВІСТЬ ЗУСТРІТИСЯ З НИМ У ЄДИНОМУ ПРОСТОРІ, ХАЙ І КРИЗЬ ЧАС. ПРО ЩО МИ ЗАРАЗ МОГЛИ Б ГОВОРИТИ ІЗ ШУЛЬЦОМ І ЧИ ЗРОЗУМІЛИ Б ОДНЕ ОДНОГО?

Бруно Шульц на сходах будинку на вул. Флоріанській у Дрогобичі, бл. 1935 р. Фото: Марек Скорупський / Fotum

ПАМ'ЯТЬ. ПОВЕРНЕННЯ. ПРИСУТНІСТЬ

Бруно Шульц народився 134 роки тому на українській землі — у Дрогобичі, був євреєм, а свої твори писав польською мовою. Він — письменник і живописець світового рівня, його внесок у літературу порівнюють із внеском Марселя Пруста та Франца Кафки. Свого часу дебют Шульца — книжка «Цинамонові крамниці» — став сенсацією у Варшаві. Але зрештою він повернувся у Дрогобич, прожив тут драматичні події Другої світової війни, зустрів смерть від кулі, випущеної німецьким офіцером.

Шульц називав Дрогобич своїм континентом, місцем, де може творити, де його життєвий маятник нарешті врівноважується. Митець нерозривно пов'язаний із топографією міста, а історія міста і його сьогодення — із присутністю Шульца. Проте ще якихось 20 років тому про Шульца у Дрогобичі мало хто знав, а мапа міста практично ніяк не описувала його присутність тут.

«Тобто Шульц, який є візитівкою Дрогобича в усьому світі, лишався невідомим і в Дрогобичі, і в Україні загалом, маю на увазі широкому загалові, бо окремі втаємничені люди знали, скажімо, де він народився, де вчився та працював, — розповідає Віра Меньок, літературознавиця, перекладачка, полоністка, співзасновниця і директорка Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца. — Тоталітарні режими й час спричинилися до того, що ніхто у Дрогобичі не знав, не чув про митця. У 1989 році з'явилася перша меморіальна табличка, та все одно люди не помічали її, не читали, а якщо й читали, то не знали, хто це».

→ Читайте продовження статті на стор. 2

Сила слова в час війни

33-Й МІЖНАРОДНИЙ ЛІТЕРАТУРНИЙ ФЕСТИВАЛЬ BOOKFORUM ВІДБУДЕТЬСЯ З 10 ПО 13 ВЕРЕСНЯ 2026 РОКУ У ЛЬВОВІ. ВІН ПРОХОДИТИМЕ НА 15 ЛОКАЦІЯХ МІСТА. ФОКУСНА ТЕМА — «ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЛІТЕРАТУРИ». ВОНА ПОКЛИКАНА ПІДСВІТИТИ СИЛУ СЛОВА І ОКРЕСЛИТИ РОЛЬ ПИСЬМЕННИКІВ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ. У ФЕСТИВАЛІ ВІЗЬМУТЬ УЧАСТЬ МАЙЖЕ 500 ПРОФЕСІЙНИХ УЧАСНИКІВ — АВТОРІВ, ВИДАВЦІВ ТА ПРЕДСТАВНИКІВ ЛІТЕРАТУРНОЇ ІНДУСТРІЇ. ЗАГАЛОМ ОРГАНІЗАТОРИ ПРОГНОЗУЮТЬ, ЩО ПОДІЯ ЗБЕРЕ ПОНАД 15 ТИСЯЧ ВІДВІДУВАЧІВ.

Директорка ГО «Форум видавців» Ольга Мовчан — про фокусну тему **Lviv BookForum 2026**, гостей з Польщі та тематичні кластери.

Наша фокусна тема 2026 року — «Відповідальність літератури» — звучить гостро в контексті війни й ставить дуже непрості питання. Як писати про війну зараз? Чи своєчасно говорити про особливо страшні події художніми засобами? Як, пишучи про зло, не підсилювати його, а навпаки намагатися ослабити? Чи має автор право працювати з чужим досвідом? Як документувати свідчення, зберігаючи гідність жертв? І як працювати з історичною пам'яттю, уникаючи спрощень?

Цього року для 33-го **BookForum** ми обрали формат кластерної системи. Буде **вісім кластерів**, у кожному — щонайменше 15 подій. Плюс події видавців. Тож цьогорічний **Lviv BookForum** запросить на понад 300 подій.

→ Стор. 7

Гжегож Яжина: «Мене цікавить, як про цю війну говорять жінки»

Фото: Ірина Сомова / Національний драматичний театр імені Лесі Українки

Польський режисер — про виставу «Кассандра. Проєкт», яку готує разом із двома київськими театрами, війну, що не змінилася з часів Гомера, й театр як напіврелігійний досвід. → Стор. 6

Продовження статті
про Бруно Шульца →

Сама Віра Меньок відкрила для себе Шульца у 1989-му році, але тоді перекладені українською фрагменти з «Цинамонових крамниць» у журналі «Жовтень» її абсолютно не надихнули. «Не знаю, чи переклад не вразив, чи голова тоді була зайнята іншими літературними пріоритетами, — розповідає пані Меньок. — Але вже в середині 1990-х я почала читати польську літературу XX ст. в оригіналі. І тоді вже Шульц був прочитаний мною глибше. Я сказала своєму чоловікові Ігорю: це несправедливо, що тут, у Дрогобичі, ніхто не знає Шульца. Ігор був людиною чину і страшенно харизматичний, тож одразу почав діяти».

Ігор Меньок — український культурний діяч, театральний режисер — озвучив ідею фестивалю.

«Був такий задум у нас, що Шульц заслужив на те, щоб повернутися до міста, без якого він не міг ані жити, ані творити.»

«Фестиваль народився з нашої з Ігорем кооперації, — згадує Віра Меньок. — Ми дуже схожі були, але водночас дуже різні, бо я більше від читання і писання, а Ігор від такої відкритої, харизматичної дії».

Уперше ШульцФест пройшов у Дрогобичі 2004-го. Віра Меньок згадує, що перший фестиваль повстав на ентузіазмі людей, яких довкола ідеї об'єднав її чоловік.

«Перший фестиваль був дуже скромний. Ігореві тоді допомагав відомий польський режисер Анджей Марія Марчевський, з яким вони раніше заснували студентський театр «Альтер» у Дрогобичі. Це перший театр, який поставив Шульца українською. Театральний вимір був пріоритетним у програмі першого ШульцФесту», — згадує Віра Меньок. На фестивалі приїхали різні колективи з України та Польщі, здебільшого все було на волонтерських засадах.

У 2005 році Ігор Меньок раптово помер. «Я мала вирішити, чи продовжувати цю справу, яка була ще тендітною і непевною. І зрозуміла, що мушу це робити далі, тепер вже без Ігоря», — згадує пані Віра.

Відтоді що два роки в липні, в день народження Бруно Шульца, фестиваль збирає дуже різних людей з усього світу у Дрогобичі.

«Люди приїжджають, ми ходимо містом, читаємо різними мовами фрагменти з книжок Шульца. І тоді весь цей культурний, архітектурний, рослинний ландшафт Дрогобича починає сам говорити шульцівськими словами.»

МІСТО ГОВОРІТЬ СЛОВАМИ ШУЛЬЦА

«Я описав би фестиваль так: тяглість і успіх. Саме тяглість у постійній змінності є однією з найбільших цінностей ШульцФесту. Водночас ця змінність частково впливає з відкритості до наукових і культурних середовищ, які прагнуть долучитися до фестивалю і, звісно, залишити в його програмі власний відбиток, — розповідає Гжегож Юзефчук, мистецький і театральний критик, відомий журналіст і публіцист, а з 2008-го — артдиректор Міжнародного Фестивалю Бруно Шульца у Дрогобичі. — Це фестиваль, присвячений Бруно Шульцові, але його програму вибудовано за принципом: Шульц і тло, контекст, рецепція — колись і сьогодні».

Віра Меньок наголошує, що фестиваль — це відкрита форма, коли всі з усіма взаємодіють.

Цьогорічна тема фестивалю — «Стежки уяви Бруно Шульца». Програма традиційно насичена і різноманітна. Сергій Жадан презентує книгу «Мій Шульц» — це есеї про Бруно Шульца, які письменник писав і виголошував на фестивалі у різні роки. Жадан сам проілюстрував цю книгу — малював ілюстрації вугіллям. На фестивалі буде виставка цих малюнків.

«Ще Сергій Жадан публічно говоритиме з Адамом Міхніком на тему “Україна і Польща. Минуле чи майбутнє?”». Це буде непроста розмова», — розповідає Віра Меньок. І перераховує ще кілька важливих подій на фестивалі.

Польський поет Томаш Ружицький переклав поетичну збірку Юрія Андруховича «Листи в Україну». Буде публічна розмова двох поетів. «Також Юрій Андрухович прочитає своє оповідання, дуже шульцівське — “Лісун”, яке вийшло друком у фундації Едварда Двурніка. Паралельно з цим авторським читанням Юрія Андруховича відбудеться виставка однієї картини Едварда Двурніка, оригіналу. Триватиме вона один день», — анонсує пані Віра.

Традиційно будуть авторські екскурсії, вірші в укриттях, театральні вистави, публічні розмови, буде багато гостей як з України, так і з Польщі, та й з інших країн.

«Я дуже тішуся поверненню до Дрогобича іспанського театру *Cambaleo Teatro* з Мадрида. Два роки тому вони були зачаровані фестивалем і глибоко вражені поведінкою українців під час війни. Цього разу вони покажуть нову виставу. Сподіваюся також здивувати публіку мультимедійною, майже магічною виставою “Антенa” в режисурі Мацея Горчинського, створеною за мотивами “поетичного репортажу” Сергія Жадана, — розповідає Гжегож Юзефчук про візуальну частину програми. — Павел Пассіні з Любліна разом зі своєю командою реалізує в Дрогобичі те, чого тут іще не було: виставу “Онiрія” із живою музикою та використанням технології біологічного зворотного зв'язку (biofeedback). Під час перформансу митець “розмовлятиме” з деревом, яке пам'ятає Бруно Шульца. Завдяки люб'язності пана Ігоря Шимка, директора Дрогобицької художньої школи, ми знову проведимо виставки в галереї сучасного мистецтва, яку школа облаштувала в чудовому просторі».

Фестиваль є міжнародним, наголошує Віра Меньок, щороку це учасники з кількох десятків країн, однак в його основі — польсько-українські приятні взаємини. «Був Ігор Меньок і Анджей Марія Марчевський. Тепер є я, є Гжегож Юзефчук, є професор Павел Прухняк, і є дуже багато тих, хто нас підтримує. З Польщі це передусім Гжегож Гауден, Ярослав Годун та інші, — розповідає пані Віра. — Ми робимо фестиваль як простір для діалогу. Цього року у програмі — символічна перформативна зустріч Івана Франка і Бруно Шульца».

Гжегож Юзефчук додає: ШульцФест вже давно став однією з найважливіших платформ польсько-українського культурного діалогу.

ШУЛЬЦ НАЛЕЖИТЬ УСІМ І НЕ НАЛЕЖИТЬ НІКОМУ

«Бруно Шульц — це передусім один із найпотужніших модерністів. Це великий митець, який є понад будь-якими поділами. Він не належить ані до української, ані до польської, ані до єврейської літератури й культур, бо він належить до культури як такої, до універсуму культурного, але водночас належить і до української, і до польської, і до єврейської культури, і до всіх тих мовних образів світу, тих мов, на які він перекладений. Тут ми говоримо не про національну ідентичність, а про культурну. Шульц випередив свій час», — пояснює Віра Меньок. Ми говоримо з нею про те,

як митці, які одночасно належать до різних культур, можуть об'єднувати ці культури.

Пані Віра впевнена: будь-який митець такого ґтибу, як Шульц, вказує стежку, щоб віднайти й визначитися у своїй культурній ідентичності. «Шульц — не про те, хто українець, поляк, єврей. Він не про це. Він про буття разом, про спільну присутність. Шульц не ділить, він об'єднує», — говорить пані Меньок.

«Універсалізм Шульца перемагає, — розмірковує пан Юзефчук, — завдяки таким постатям, як Шульц, ми дивимося далі, ніж кінчик власного носа. Якщо, звісно, взагалі хочемо й уміємо дивитися далі».

ІНТИМНИЙ ДІАЛОГ ІЗ МИТЦЕМ

Віра Меньок говорить, що зараз, коли ми проживаємо війну Росії проти України, ми значно ближче до Шульца. Його присутність стала об'ємнішою і видимою. «Він загинув, як і фактично увесь його народ, лише тому, що був євреєм. На місці загибелі Шульца ми зробили меморіальну таблицю, вмуровану просто у тротуар. Випадковостей немає, бо поряд у парку, за кілька метрів буквально, маємо Алею пам'яті. Це українці, які загинули за те, що просто були українцями», — розповідає пані Віра.

«Що довше я знаю Шульца, то менше, здається, знаю. Навколо його постатіросло надзвичайно багато міфів, перекручень і фальсифікацій біографії, а ще більше — щодо місцевого колориту та історичного контексту. Їх уже неможливо так легко розвіяти вітром фактів, наче туман. Іноді мені спадає на думку трохи божевільна максима: “Скажи мені, що ти думаєш про Шульца, — і я скажу тобі, хто ти”, — говорить Гжегож Юзефчук. — Шульц — це порятунк. Рятувальне коло. Порада, де шукати сенс власного існування».

Сьогодні Шульца варто читати та перечитувати. Пан Юзефчук радить це робити до або після кожного випуску телевізійних новин, незалежно від того, де ми живемо. Пояснює: «Вони є ліками проти гнітючої оповіді про світ — локальний і глобальний, — яка звідусіль оточує нас своїм зловісним булькотінням, намагається обліпити наш розум і почуття, паралізувати нас».

Шульц — це книга, яку можна читати все життя, говорить Віра Меньок. Пояснює: «Шульц бере тебе за руку і веде в глибину. А ще Шульц — це про усамітнення. Кожен із нас має цей прикрий досвід браку усамітнення, браку часу для власної самотності. І це література, яка дає тобі це усамітнення». І додає про особисте: «Шульц для мене є тим, хто назвав для мене світ заново. І я тепер цей світ маю».

Наостанок директорка ШульцФесту зауважує:

«Дрогобич повернув собі Шульца, а Шульц повернув собі Дрогобич, це відродження їхнього спільного буття. Шульц нарешті присутній поряд з нами. Але шлях ще триває.»

Дрогобич та околиці

«МІЙ ШУЛЬЦ» — ШІСТЬ ТЕКСТІВ СЕРГІЯ ЖАДАНА ПРО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕННИКА ЄВРЕЙСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ БРУНО ШУЛЬЦА: П'ЯТЬ ЕСЕЇВ І ПОЕТИЧНИЙ ЦИКЛ «ШУЛЬЦ. ПСАЛМИ». ЗБІРКА ПРОІЛЮСТРОВАНА АВТОРСЬКИМИ ЗОБРАЖЕННЯМИ СЕРГІЯ ЖАДАНА, СТИЛІЗОВАНИМИ ПІД ГРАФІЧНІ РОБОТИ БРУНО ШУЛЬЦА.

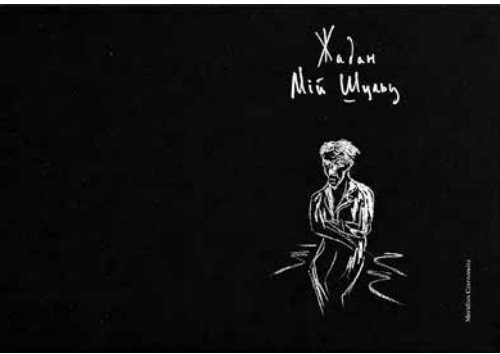

Ілюстрація Сергія Жадана

Тінь Шульца промайнула відразу, щойно спали сутінки. Літні ночі щедрі на тіні, однією з них і виявилась тінь Шульца. Про літню ніч він писав так: «Глуха густа темрява давила на землю, її шматки лежали забиті, мов чорні безвладні тварини з виваленими язиками, сходячи слиною з онімілих писків. Але якийсь інший запах, інший колір темряви звістував далеке наближення світання [...] Це хвилина, коли на найтверезішу безсонну голову протягом якоїсь миті находить сонна заморока. Тоді хворі, найсумніші й розірвані отримують свою мить розради». Ми були хворі, найсумніші й розірвані. І ми, до того ж, були вперше в Дрогобичі. А коли вперше потрапляєш до міста, намагаєшся зачепитися за щось відоме, за щось, що можеш собі якщо не пригадати, то бодай вигадати. В Дрогобичі у нас усіх був один знайомий. Звали його Шульц. Його не можна було побачити. Проте тінь усе ж виявляла його присутність. Так буває з тими, про кого ми багато думаємо: їхні душі, які так само відкидають тіні, реагують на чуже тепло, на чужу увагу. Досить опинитися на їхній вулиці, досить підійти до їхнього будинку — вони обов'язково зреагують. Тому варто бути уважним. Варто вміти помічати і вигадувати.

.....
Він стоїть за рогом, говорить із кимось, щось пояснює. Гострі пташині риси обличчя, робочий одяг, стоптані черевики — він тут удома, він може пірнути до будь-якої брами й розчинитися в сутінках, він теж найсумніший і розірваний, розірваний останні кілька десятиріч, від того самого дня, коли його застрелили тут, посеред його рідного міста, посеред його тексту. Так і ходить тепер — розірваний, найсумніший. Важко не впізнати. Схожий на власні автопортрети: ламані лінії — точні, глибокі — висвітлюють увесь смуток і підкреслюють усю жагу. Та й місто теж схоже на його графіку. Штрихування темряви, чорні лінії, що відділяють площини світла, чоловічі руки, жіночі обличчя, дивні пропорції, фантастичні істоти — мальований начорно світ, провулки й кімнати, означені лінією олівця, умовний світ ніжності й відчаю, родинні перекази, зафіксовані на цупкому папері. Спробуй усе це пізнати і розгледіти. Спробуй для початку розгледіти серед темряви його тінь.

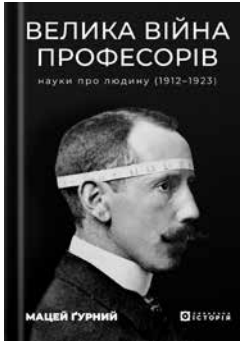
.....
Червень був дощовий і свіжий. Поміж дощами вдень проступало сонце, освітлювало пагорби довкола міста, висушувало калюжі на старих подвір'ях, робило траву поміж каміння смарагдовою і твердою. Надвечір ставало прохолодно, ніби поверталась рання весна, і шматки темряви справді лежали на хідниках і в парках, мов чорні безвладні тварини з виваленими язиками. Себто ти йшов і боявся на них наступити. В сенсі на язика. Дрогобич нагадував великі декорації історичної вистави. Як міста, його було мало, а ось як великих декорацій — цілком достатньо. Зрештою, будь-яке місто є певними декораціями, на тлі яких розгортаються міські драми та комедії. Питання лише в тій межі, де ти виходиш з-поза лаштунків і опиняєшся на сцені, питання лише в кордонах умовності, кордонах театральності. Для людини, скажімо, зі сходу країни саме розуміння природи міста є цілком інакшим: там, на сході, місто є передусім огромом створеного людським генієм залізобетону і починається там, де проживають життя на виробництві ну хоча б сто тисяч людей, не менше. Все, що менше — це й не місто, а так, село чи, мовлячи сухою мовою факту, селище міського типу. Селище, але міського типу. А що таке міський тип? Інфраструктура і галузь нехитрих розваг. Решта — печальний приватний сектор або ж безнадійне кооперативне житло.

Жадан С. Мій Шульц. Чернівці: Видавець Померанцев Святослав, 2026. 104 с.

.....
Натомість Дрогобич. Дрогобич — місто, яке було містом, коли міст майже не було. В Дрогобичі міська забудова. Себто хаотична й непорядкована. Себто найзручніша для мешканців. Себто така, що дозволяє заблукати поміж двох вулиць і трьох церков. Адже якщо в місті неможливо заблукати, ну це й не місто зовсім. Так, міський тип, але селище. Міста, якщо подумати, будуються саме для того, аби в них блукати. Справжні міста подібні на плащі з потаємними кишеньками. Саме в потаємних кишеньках і ховається література. Шульц діставав своїх птахів і ховав рукописи саме в цих глибоких внутрішніх кишеньках. Його місто розгортається, мов хустка, відкриваючи щоразу нову перспективу і ламаючи щоразу нові горизонти. Потім усе це складається і прибирається до шухляди, і годі знайти в реальному просторі ці адреси й цю архітектуру. Оскільки вся справа в потаємному, викривленому, вигаданому. Місто нагадує текст: у ньому завжди можна загубитися. Але з нього так само завжди можна вийти назовні — до коментарів і приміток.

Мацей Гурний «Велика війна професорів»

Гурний М. Велика війна професорів. Науки про людину (1912–1923) / пер. з пол. Шеремет О. Львів: Локальна історія, 2026. 488 с.

Першу світову війну сучасники називали «Велика війна». Вона охопила держави на різних континентах, зробивши мільйони мешканців метрополій та колонії безпосередніми учасниками збройного конфлікту. Велика війна стала першою тотальною війною: в неї включилося все суспільство, а не лише армії.

Чому світ, який понад століття жив вірою у прогрес, розпочав велику війну? Як працювала воєнна пропаганда та яку роль в ній відігравали тогочасні інтелектуали? Як їхні ідеї були використані для конструювання образу «своїх» та «інших»? І головне — чим була «війна духу», яка точилася в головах географів, антропологів, істориків, соціологів, психологів та психіатрів, та чи вплинули їхні наукові пошуки на формування політичних стратегій?

Відповіді на ці та інші питання дає автор книжки «Війна професорів» Мацей Гурний — польський історик, професор Інституту історії ім. Тадеуша Мантойфеля Польської академії наук у Варшаві. Гурний по-новому дивиться на розвиток наук про людину у країнах Західної Європи, але не обмежується лише ними і також звертає увагу на Центрально-Східну Європу й Балкани.

«Географія описувала обриси національного організму, заявляла про свої права на втрачені кінцівки й досліджувала механізми поєднання окремих частин тіла... Антропологія заглядала "під шкіру", визначаючи справді "національну" форму черепа й докладаючи зусиль, аби "відцідити" власну кров від чужої. Урешті-решт психологія і психіатрія розглядали питання ментальності, духовної специфіки цього організму»,

— пише Марцін Гурний.

Конрад Гура «Ліс повний смерті»

Гура К. Ліс повний смерті / пер. з пол. Зотова А. Тернопіль: Крок, 2026. 64 с.

«Ліс повний смерті» — збірка вибраних віршів відомого польського поета Конрада Гури (1978 р.н.), який нещодавно отримав за весь поетичний доробок одну з найважливіших польських поетичних нагород *Silesius*. Конрада Гуру називають людиною-поезією. Його літературні пошуки нероздільно переплітаються з громадськими активностями (зокрема опікою над людьми в кризі бездомності). Поетичний світ Гури — не менш складний, ніж сам автор. У його віршах багато іронії і гри зі словами та їхніми значеннями.

Український переклад вибраних віршів Конрада Гури вийшов у «Кроківській серії» — перекладній поетичній серії видавництва «Крок», що відкриває маловідомі в Україні поетичні імена з різних країн світу, зокрема й з Польщі. У «Кроківській серії» публікувалися також твори Йоанни Боцьонг, Євгеніуша Ткачинин-Дицького, Войцеха Боновича, Войцеха Бжоски, Бронки Новіцької, Аґати Пувальської, Адама Гурського, Емілії Конверської та багатьох інших.

**У ДЕНЬ СМЕРТІ
ДАЛЕКОГО
ДРУГА** *Найлегше розчавити горіх об горіх.
Людину об людину.
І так буде, аж поки залишиться мені
останній горіх,
остання людина,
зрештою, безсилі руки.*

Польський джаз — це про свободу, спротив і... Шопена

ПОЛЬСЬКИЙ ДЖАЗ — ОСОБЛИВЕ ЯВИЩЕ У СВІТОВІЙ МУЗИЦІ. ІЗ ВЛАСНИМ СТИЛЕМ, ГОЛОСОМ, ЕКСПЕРИМЕНТАМИ. ЙОГО ІСТОРІЯ РОЗПОЧАЛАСЯ ЩЕ У 1920-Х, А СЬОГОДНІ ЦЕ СИЛЬНА Й ЦІКАВА МУЗИЧНА СЦЕНА, ЯКА ВІДЧУТНО ВПЛИВАЄ НА ВЕСЬ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ ЛАНДШАФТ. ПОЛЬСЬКИЙ ДЖАЗ — ЦЕ ЗАВЖДИ ПРО БУРХЛИВИЙ РОЗВИТОК, СМІЛИВІ ЕКСПЕРИМЕНТИ, ЗВЕРНЕННЯ ДО ТРАДИЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ. СВОГО ЧАСУ ВІН ФОРМУВАВ НЕ ЛИШЕ ПОЛЬСЬКУ МУЗИКУ, А Й МУЗИЧНИЙ ПРОСТІР БАГАТЬОХ КРАЇН ПО ЦЮ СТОРОНУ «ЗАЛІЗНОЇ ЗАВІСИ».

У червні у межах проекту *Jazz Kolo* польський саксофоніст і композитор Мацей Кондзеля провів у Києві та Львові семінари на тему імпровізації як інструменту сучасного творчого процесу, а також виступив із концертами разом з українським джазменом Ігорем Закусом.

Мацей Кондзеля — відомий представник сучасної джазової сцени, у його доробку — близько 30 альбомів (сольних і у співпраці з іншими виконавцями). Ігор Закус — український джазмен, композитор, викладач, засновник проекту *Jazz Kolo*. Один з найкращих бас-гітаристів України. Активно розвиває джазову музику, навчає студентів та популяризує польський джаз в Україні.

Люди, що прийшли на події Кондзеля і Закуса, могли побачити і виставку про легендарну серію польських вінілових платівок *Polish Jazz*, яка виходила з 1965 по 1980-ті роки. Ця серія відома не лише музикою, а й унікальним візуальним оформленням.

ЩО ВАРТО ШУКАТИ У ПОЛЬСЬКОМУ ДЖАЗІ ТА НА ЯКІ ПЛАТІВКИ ЗВЕРНУТИ УВАГУ — ПРО ЦЕ ГОВОРИМО З ПОЛЬСЬКИМ ДЖАЗМЕНОМ, САКСОФОНІСТОМ МАЦЕЕМ КОНДЗЕЛЕЮ ТА УКРАЇНСЬКИМ ДЖАЗОВИМ МУЗИКАНТОМ, БАС-ГІТАРИСТОМ ІГОРЕМ ЗАКУСОМ.

Фото: Юліана Литвиненко
/ Польський інститут
у Києві

**ІГОР ЗАКУС,
УКРАЇНСЬКИЙ ДЖАЗМЕН, БАС-
ГІТАРИСТ, КОМПОЗИТОР, ВИКЛАДАЧ,
ЗАСЛУЖЕНИЙ АРТИСТ УКРАЇНИ**

Маю велику любов до польського джазу і польських музикантів. По-перше, у мені тече польська кров. Моя бабуся по мамі була полькою, католичкою. Я з дитинства пам'ятаю, як вона молилася польською мовою. Спеціально до бабусі в село приїжджав ксьондз зі Львова, щоб її сповідати. Тому для мене це така довга і трохи особиста історія.

Років десять тому, працюючи над своїм проектом *Jazz Kolo* в палаці «Україна», я почав робити й міжнародні проекти. І першими нашими гостями в Києві були польські музиканти: Марек Напюрковський, Павел Добровольський та інші.

Я запрошував багатьох музикантів з Польщі. Вони приїжджали, ми грали разом авторську музику — і українську, і польську. Потім я мав можливість кілька разів їздити на джазові майстер-класи в Лешно, Ходзеш та інші міста. Може, я не так добре знаю історію польської музики, але мені дуже добре знайома сучасна сцена і сучасні музиканти. Це особисті контакти, це спільні проекти.

Польські музиканти займають особливе місце в джазовій музиці. У них дуже високий рівень гри і вони пропонують багато цікавої музики. Польща давно вже відкрита країна, тож музиканти вільно спілкуються з європейськими та американськими колегами. Польський джаз — це дуже розвинена ніша.

Власне, джазова музика і культура об'єднуює людей. Це — імпровізація, свобода, вільний політ. Це найкращі моменти, які існують у музиці. Тому співпраця з польськими джазменами завжди дає гарні результати. Наші культури дуже близькі, але все ж таки в кожного народу є власний менталітет і власна народна музика. І це відчутно впливає

на злиття культур, на ідеї, тому що джазова музика — це теж народна музика, яка виникла свого часу в Америці. І кожний народ додає у цю музику свої звичаї та особливості. Мені здається, що в нас з поляками багато спільного, але також багато такого, чим ми можемо доповнити одне одного.

Навіть якщо джазовий музикант не дуже добре знає фольклор своєї країни, все одно він чує ті пісні в дитинстві, вони живуть у ньому. Але заглибитися в народну культуру — це все ж не зайве. Звідти приходять певні елементи у звучання дорослого музиканта. Це не обов'язково якісь певні мелодії, але характер, нюанси, мелізми. Мені здається, що і польський джаз передусім пов'язаний з народними коріннями і з народною музикою.

Джазовою музикою я займаюсь дуже давно, хоча освіти спеціальної в мене немає: я виріс в Радянському Союзі, де такої можливості просто не було. Але я люблю джаз, віддають себе цьому мистецтву, я живу цим.

Ще в юності ми грали на кількох фестивалях у Польщі. І на одному з них грали разом із Яреком Сметаною. Це були сильні враження. Потім я познайомився з дуже багатьма музикантами. Це і вже згаданий мною Марек Напюрковський, який заграє пісню для мого альбому. І молоді музиканти Мацей і Марек Кондзеля, Шимон Міка. Дуже багато польських музикантів зацікавлені у співпраці з українськими. Сподіваюся, що згодом ця взаємодія буде міцніша.

Я вже три роки їзджу зі своїми студентами до Перемишля на джазові майстер-класи, які робить Рафал Карасевич. І там я бачу, як спілкується, як взаємодіють між собою молоді джазові музиканти — українські й польські. Зараз війна сильно обмежує це спілкування, а воно потрібне. Як і спільні проекти, і концерти, і обмін знаннями.

Сьогодні багато польських музикантів бояться їхати в Україну. Водночас Україна намагається жити повноцінним життям. Культурне життя тут зараз надзвичайно активне, тому що відбулась переоцінка цінностей дуже багатьох музикантів, які почали взагалі думати, для чого це музика, про що це музика, про що вони розповідають своєю музикою. Війна дуже сильно відкрила очі багатьом українцям на реальність, на те, що значить для народу мова, культура. І це має вплив на музику, зокрема джазову.

Але є певна когорта польських музикантів, моїх близьких друзів — Рафал Сарнецький, Мацей Кондзеля, Пйотр Вилежол і багато інших, — які приїжджають. Думаю, їм страшно і тривожно, але поряд з ними ми, українці, які можуть ними заопікуватися, потурбуватися про них, заспокоїти, показати, що життя триває.

Коли я слухаю польський джаз — може, це таке незвичне порівняння, — але я завжди чую в ньому відгук Шопена, оцю його витонченість.

**МАЦЕЙ КОНДЗЕЛЯ,
ПОЛЬСЬКИЙ ДЖАЗОВИЙ
САКСОФОНІСТ І КОМПОЗИТОР**

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну вплинуло на багато що, зокрема і в Польщі. Якщо говорити про культуру, то війна вплинула і на літературу, і на кіно, і на музику загалом, і джаз зокрема. У Польщі на державному радіо перестали ставити твори російських композиторів. Російських музикантів часто не запрошують на польські фестивалі. Навіть якщо музикант зі США поїде виступати до Росії, а потім має контракти в Польщі, йому можуть відмовити. Була відома історія з американським музикантом ізраїльського походження Авішаєм Коеном. Йому фактично скасували цілий європейський тур через те, що він виступив у Росії, зокрема і його концерти у Варшаві і Вроцлаві.

Фото:
Юліана Литвиненко /
Польський
інститут у Києві

Величезна кількість благодійних концертів, яку ми з колегами грали, особливо на початку повномасштабного вторгнення, — це теж наслідок цієї ситуації. Ми не можемо до кінця відчувати те, що відчувають люди, які втекли від війни, серед них і музиканти, але ми хотіли проявити солідарність і допомогти.

Український джаз ніби вийшов із підпілля. Раніше він майже не був відомий за межами України. Коли польські музиканти приїжджали до України на фестивалі чи концерти, наприклад, на *Jazz Bez*, вони знайомилися з окремими музикантами. Але загалом українського джазу практично не існувало на міжнародному ринку.

Я знаю, що після початку війни в Україні з'явився інститут, який допомагає українським музикантам виходити на міжнародні фестивалі. Так само, як у Польщі працює Інститут Адама Міцкевича. Наскільки мені відомо, Український інститут став партнером польського під час найбільшого джазового ярмарку в Бремені. Наші інституції співпрацювали, ми допомагали українським колегам, бо раніше вони не мали такого досвіду. Ми підказували, як усе працює, знайомили з людьми. Приїхала українська делегація музикантів, а ми, поляки, трохи допомагали їм освоїтися.

Український джаз лише починає виходити на міжнародну сцену. Потрібен ще час, але він рухається в дуже правильному напрямку. Мені здається, що музика потрібна завжди. Не лише джаз — будь-яка музика. Вона формує ідентичність. Вам потрібна ця ідентичність, щоб мати сили боротися. Бо якщо не за культуру, то за що тоді взагалі воювати?

В Україну я їжджу вже років десять, а після початку повномасштабної війни був тут разів з п'ять. Одразу після початку повномасштабної війни у 2022-му ми зіграли благодійний концерт у Польщі, зібрали кошти, потім привезли їх до Львова й передали Інституту стратегії культури.

Польща має сильну джазову традицію. Польський джаз фактично існує ще з 1950-х років. Тому ще за часів «залізної завіси» він був дуже популярним у країнах Східної Європи, і не лише серед українців, а й серед

румунів, чехів, словаків — фактично серед усіх. Із якихось причин у Польщі було легше грати джаз, ніж в інших країнах соціалістичного табору. Тому, хоч і не без труднощів, людям було трохи легше знайомитися з цією музикою... Тобто це теж було нелегко. За це можна було отримати кийком, але принаймні за це не саджали до в'язниці.

Мабуть, найцікавіша особливість польського джазу — історія виникнення. З одного боку, навчатися джазу можна було, але існувала «залізна завіса». Тому польським музикантам доводилося дуже багато вигадувати й учитися грати по-своєму. А коли людина не знає, як «треба», то шукає власний шлях і тоді — дуже часто, навіть випадково, народжується щось зовсім нове. Саме так сталося і з польським джазом. Крім того, в нас дуже сильна традиція народної музики — гуральської, кашубської, сілезької та багатьох інших регіонів. На щастя, в певний момент польські музиканти звернулися до цієї національної музичної спадщини.

Розповім одну історію. Я був науковим керівником дипломної роботи студента, який народився в Польщі, але його батьки емігрували з України ще у 1980-х роках. І він раптом зацікавився своїм походженням. Його родина була десь із Житомирщини. Він звернувся до української народної музики, знайшов старі етнографічні записи й написав на їхній основі кілька дуже цікавих композицій. І це справді звучало оригінально. Достатньо взяти кілька народних мелодій, додати до них сучасний грув — і музика одразу набуває нового, дуже виразного звучання.

Мені подобається, що польська музика черпає натхнення зі своєї традиції. І було б чудово, якби українська музика також ще сміливіше зверталася до власних джерел, до ваших мелодій і вашої атмосфери.

ЩО ПОСЛУХАТИ

ZBIGNIEW
NAMYSŁOWSKI
QUINTET
*KUJAVIAK GOES
FUNKY*, 2018

Збігнєв Намисловський (1939–2022) — видатний польський джазовий композитор, мультиінструменталіст та один із засновників Польської школи джазу. Майстерно поєднував сучасний джаз із елементами польського фольклору та народними танцями. Був першим польським джазменом, який випустив платівку за кордоном.

Мацей Кондзеля: «Дуже рекомендую цей альбом. Там народні музичні структури надзвичайно цікаво поєднуються із джазом. Мені здається, що зараз щось подібне відбувається і в українській джазовій музиці».

TOMASZ STAŃKO
QUARTET
*SUSPENDED
NIGHT*, 2003

Томаш Станько (1942–2018) — польський трубач і композитор, пов'язаний із фрі-джазом і авангардом. У 1962 році Томаш Станько створив свій перший гурт *Jazz Darings*, який став чи не першим європейським гуртом, який загравав фрі-джаз. Здобув репутацію одного з провідних діячів не лише польського, а й світового джазу. *Suspended Night* — другий альбом польського Квартету Томаша Станька. Американський музичний журнал *Billboard* відзначив, що цей альбом став одним із найпродаваніших джазових альбомів у США у 2004 році.

Ігор Закус: «Музика Томаша Станька — це особлива атмосфера, це яскраві картини, особливі кольори, якщо так можна сказати про музику. Його гру ні з чим не сплутаєш».

LESZEK MOZDZER
*CHOPIN —
IMPRESSIONS*,
1994

Лешек Можджер (нар. 1971) — один з найкращих польських джазових музикантів, піаніст світового класу, безстрашний дослідник, самобутній творець, що висловлюється власною, оригінальною музичною мовою. Дебютував ще 1994 року із сольним записом *Chopin — Impresje* («Шопен — Враження»), впливаючись ним до шопенівського напрямку польського джазу. П'ятьма роками пізніше, у Франції, Можджер випускає альбом *Impressions On Chopin*. Черговий сольний диск — запис філармонійних концертів (саме інтерпретацій Шопена), що відбувалися у Києві та Львові.

Мацей Кондзеля: «Для людини, яка тільки починає знайомство з польським джазом, очевидним вибором, мабуть, буде Лешек Можджер. Його музика не надто авангардна чи радикальна, тому це може бути чудовим початком знайомства з польським джазом. Він грає красиво, це геніальний піаніст, якого я дуже люблю».

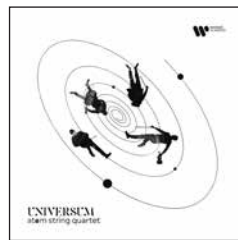
PIOTR WYLEŻOŁ
QUARTET
I LOVE MUSIC,
2024

Пйотр Вилежол — один із найвідоміших джазових піаністів, композиторів та педагогів Польщі. Його музика вирізняється глибокою мелодійністю та віртуозною імпровізацією. Грає сучасний європейський джаз, ф'южн, авангард. Розпочав кар'єру як вундеркінд — у 10–11 років грав класичні твори Моцарта й Бетховена з філармонічними оркестрами. Має численні нагороди престижних джазових конкурсів. На початку музичної кар'єри Пйотр Вилежол заснував власне тріо. З 2007 року викладає джазове фортепіано в краківській Академії музики.

Ігор Закус: «Пйотр дуже сучасний, завзятий, надзвичайно фанатичний, помішаний (у хорошому розумінні слова) на музиці. Він мене дуже надихає. Оцей його постійний творчий голод, бажання грати, щось знаходити нове, кудись рухатися».

ATOM STRING
QUARTET
UNIVERSUM,
2024

Atom String Quartet — це відомий польський джазовий струнний квартет, заснований у Варшаві у 2010 році. Це один із перших і найвідоміших колективів у Європі, який поєднує класичну техніку гри на струнних інструментах (дві скрипки, альт і віолончель) із джазом, фольком та імпровізацією. Колектив активно гастролює по всьому світу, виступаючи на престижних джазових та класичних фестивалях. У їхньому доробку безліч успішних альбомів, серед яких і *Universum*.

Мацей Кондзеля: «Тим, хто хоче краще пізнати сучасну джазову сцену Польщі, я дуже рекомендую цей гурт. Це справді крутий колектив, який грає чудову музику».

Гжегож Яжина: «Мене цікавить, як про цю війну говорять жінки»

Фото: facebook.com/grzegorz.jarzyna.theatre

ГЖЕГОЖ ЯЖИНА. ПОЛЬСЬКИЙ ТЕАТРАЛЬНИЙ РЕЖИСЕР І ПЕДАГОГ. БАГАТОРІЧНИЙ ХУДОЖНИЙ КЕРІВНИК ТЕАТРУ І ДИРЕКТОР TR WARSZAWA. ВІДОМИЙ СУЧАСНИМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЯМИ КЛАСИЧНИХ ТВОРІВ, А ТАКОЖ ПОЄДНАННЯМ РІЗНИХ ТЕАТРАЛЬНИХ ЖАНРІВ. АВТОР ТЕАТРАЛЬНИХ АДАПТАЦІЙ, П'ЄС, ЛІБРЕТО ДО ОПЕР ТА ТЕЛЕВІЗІЙНИХ І КІНЕМАТОГРАФІЧНИХ ПРОЄКТІВ. ВИСТАВИ ЯЖИНИ НЕОДНОРАЗОВО ПРЕДСТАВЛЯЛИ ПОЛЬЩУ НА МІЖНАРОДНИХ ТЕАТРАЛЬНИХ ФЕСТИВАЛЯХ В АВІНЬЙОНІ, ЕДИНБУРГІ, БЕРЛІНІ, ВІДНІ, ЛОНДОНІ, НЬЮ-ЙОРКУ ТА ІН. ЛАУРЕАТ ЧИСЛЕННИХ ПОЛЬСЬКИХ І МІЖНАРОДНИХ НАГОРОД.

Цієї осені в Києві відбудеться прем'єра вистави «Cassandra. Project» від легендарного польського режисера Гжегожа Яжини. Це постановка за творами Лесі Українки, Евріпіда й Сартра. Тексти для вистави готували сам режисер і драматург Роман Павловський-Фельберг.

Над виставою режисер працює разом із Національним театром імені Лесі Українки та Національним театром імені Івана Франка. Понад 15 років режисер мріяв поставити на сцені масштабний проєкт, присвячений Троянським війнам. Зараз, у Києві, все зійшлося, говорить він: місце, час, історичний контекст і люди, які завдяки своєму досвіду тонко й глибоко відчувають античну трагедію, адже щодня самі живуть у війні.

Ця вистава про Кассандру — віщунку, яку ніхто не чув, фактично є тим самим проєктом: минули тисячоліття, а імперії й далі ведуть загарбницькі війни. Чи може мистецтво попередити це? У центрі режисерської уваги — долі жінок у війні.

Як повномасштабне вторгнення Росії в Україну змінило ваше життя? Якою ви запам'ятали реакцію польського суспільства в перші дні війни?

У ті дні був просто шокований, бо не вірив, що ця війна справді може початися, що Росія нападе на Україну. Думав, це лише така російська тактика залякування. Це був шок.

У Польщі миттєво з'явилося величезне відчуття єдності з українським народом. Протягом багатьох місяців тривала надзвичайна мобілізація людей, щоб допомогти тим, хто рятувався від війни. Від збору гуманітарної допомоги до організації логістики, пошуку житла, допомоги з переїздами, надання місць для ночівлі. Це був дуже добрий час у польсько-українських відносинах. Мабуть, один із найкращих. Ми справді відчули себе сусідами. Між нашими народами на рівні різних суспільних груп виникла дуже цікава й сильна емоційна близькість, що трапляється вкрай рідко. Ми всі незалежно від поглядів відчували так само.

Ви тоді думали, що в цій ситуації може зробити мистецтво, зокрема і театр? Якою є роль культури й мистецтва в цих нових умовах?

Спочатку все було дуже практично. До Польщі приїжджали митці — актори, режисери, — і ми організовували для них вистави, шукали місця для проживання, допомагали подавати заявки на мистецькі проєкти. Для художника найважливіше — творити, мати можливість перелити свій досвід у мистецтво. Тому перший рік ми передусім намагалися створити українцям простір для творчої роботи.

У молодості я пережив воєнний стан у Польщі. Той образ залишився для мене символом якоїсь апокаліптичної давнини. Я як людина ХХІ століття був переконаний: такого вже не може статися. Принаймні не в Європі. Тому я постійно стежив за тим, як справляються українці.

Після оборони Києва, а потім контрнаступу, у мене вперше з'явилося відчуття, що Росії буде надзвичайно складно реалізувати задумане. Я відчув величезне захоплення українським народом, його опором. Потім настала хвиля перших успіхів: вдалося відтіснити фронт, змусити російські війська відступати. Це вселяє оптимізм. Сьогодні я щодня по кілька годин читаю новини з України.

Щодо мистецького виміру, то я почав працювати над «Троянською війною» 15 років тому. Це був омріяний проєкт, який народився під впливом «Іліади» Гомера. Уже тоді мене непокоїло питання: чому війни постійно повторюються? Я хотів створити виставу, яка нагадує про ті давні часи, щоб подібної війни більше ніколи не було. Мені здавалося важливим повернути цю тему до Європи після балканських воєн. Адже це наша, європейська тема. Потрібно було знову зробити її частиною суспільної свідомості.

Я працював над цим проєктом у різних частинах світу. Робив його в Лондоні, Тель-Авіві, в Лос-Анджелесі, у Стамбулі, Варшаві. Це були різні версії «Троянської війни». Але ніхто не міг уявити, як його реалізувати. Аж два з половиною роки тому мені зателефонувала генеральна продюсерка Театру імені Лесі Українки Оксана Немчук і запросила мене зробити виставу в Києві. Того ж дня я вже знав: це буде «Троянська війна».

Чому саме образ Кассандри?

Про героїв-чоловіків написано безліч поем, їм встановлені пам'ятники, про них створено міфи. Вони стали частиною попкультури. Якщо говорити про Троянську війну, то всі знають Геракла, Гектора, Паріса — це вже своєрідний канон масової культури. Але в Україні я раптом зрозумів, що мене в цій війні насамперед цікавить саме те, як про неї говорять жінки, що вони відчувають, бо рівень їхнього усвідомлення дуже високий. Він величезний. І він підтримує інших.

Я знаю, що сьогодні жінки воюють і на передовій. Захист країни вже давно перестав бути виключно чоловічою справою. У цьому є велика свідомість, відповідальність і ефективність. Проте у своїй виставі ми зосереджуємося на долі жінок, які стали жертвами війни. Жінки особливо відчувають на собі наслідки війн, хоча це не вони їх розпочинають.

Саме їхній досвід — виховання дітей без чоловіків поруч, життя серед воєнних травм, депресій, страху, принижень, почуття безсилля, а водночас постійного пошуку того, що вони все-таки можуть зробити, — є для мене великою темою. Це своєрідний героїзм жінок. Їхня жертвність часто залишається непоміченою. Саме тому виникла ідея Кассандри як головної героїні, яка повертає цим жінкам голос і право бути суб'єктами власної історії.

Наша Кассандра — це не просто віщунка. На початку вистави вона взагалі нічого не знає: прокидається з амнезією. Її супутник Агамемнон розповідає їй свою версію історії. Але впродовж вистави виявляється, що ця історія потребує серйозного переосмислення й перевірки.

Ми говоримо про повернення забутої пам'яті. Про необхідність чесно подивитися на минуле. Наша вистава говорить про суспільну й національну свідомість. І саме жінки, мені здається, залишаються її хранительками. Це дуже точно показала Леся Українка в «Кассандрі». Вона — джерело натхнення для сценарію й драматургії вистави. Окрім неї, ми багато спираємося на Гомера, на «Троянок» Жана-Поля Сартра, а також на адаптацію Есхіла.

Ви неодноразово говорили, що для вистави важливі час і місце. Що сьогодні означає для вас працювати над «Кассандрою» саме в Києві?

Для мене театр — це місце, де сходяться різні сили. Це щось на кшталт трансформатора в електромережі або великого розподільного вузла, де перетинаються різні енергетичні лінії. І коли вони сходяться в одному місці й в один момент, виникає дуже сильний резонанс. Саме таким місцем сьогодні для мене є Україна.

Тут театр резонує надзвичайно потужно. Тут напруга — якщо продовжити цю метафору — дуже висока. Надзвичайно сильне емоційне поле. Наші почуття відкриті, ми дуже швидко їх проявляємо. У такі моменти багато чого виходить із підсвідомості. А іноді через надзвичайно сильний життєвий досвід ми торкаємося навіть тих шарів психіки, які зазвичай залишаються несвідомими. Зараз в Україні відбувається дуже глибокий процес внутрішнього переосмислення. І особливо сильно цей процес переживають саме жінки.

Як говорити про російсько-українську війну з українською та польською аудиторією? Чим відрізняється ця розмова для режисера?

Звісно, існує величезна різниця між постановкою «Троянської війни» в Польщі і в Україні. Це принципово різний досвід. Тема війни в країнах, які пережили її безпосередньо, сприймається зовсім інакше. Її по-іншому проживають, по-іншому передають. В акторів інший рівень усвідомлення.

Між Україною та Польщею ця різниця теж дуже відчутна. Українські актори мають не-ймовірну внутрішню усвідомленість цієї теми. Такої свідомості режисер не здатен досягти самими лише розмовами чи вправами. Вона вже дуже глибоко закарбована — не лише в історичній пам'яті народу, а й у його емоціях. Мене вражає делікатність і глибина цих переживань, те, як українці підходять до надзвичайно важких тем. Адже ми говоримо про втрату найближчих людей: про загибель чоловіка, про викрадену дитину — це речі, які складно показати на сцені.

Я намагаюся осмислювати цю тему разом з людьми, які не лише надихають мене як митці, а й дуже багато дають мені як людині. У мене є відчуття, що я на своєму місці — у правильний час і серед правильних людей. З'являється відчуття важливості часу, важливості того, про що ми говоримо, що ми робимо. І віра в місію театру.

Де для вас проходить межа між мистецькою інтерпретацією війни і правом говорити про чужий досвід?

Я чудово усвідомлюю, що сама пропозиція звернутися до цієї теми з боку людини з-за кордону є ризикованою. Тому ми дуже стараємося не розповідати про те, що відбувається просто зараз. Свідомо уникаємо прямого коментування подій останніх чотирьох років, а фактично — і від російського нападу у 2014 році. Не хочемо безпосередньо інтерпретувати нинішню війну, бо не маємо для цього відповідних засобів. Не можемо до кінця уявити, що переживають українці. Тому намагаємося максимально віддалитися від прямої публіцистики.

Натомість звертаємося до літературної спадщини — до «Іліади» та «Одіссеї», написаних понад три тисячі років тому. Це перша війна, описана в літературі з таким масштабом. І відтоді ця сама війна повторюється знову і знову. Що такого є в людині, що ми знову й знову прагнемо вбивати собі подібних, завойовувати їх, анексувати їхні землі? Мабуть, мають минути ще сотні років, перш ніж людство досягне такого рівня свідомості, щоб зрозуміти: агресивна війна з боку загарбника завжди приречена на поразку. Імперії можуть існувати певний час, але зрештою завжди зазнають краху.

Проте століття минають — і нічого не змінюється. Навпаки, масштаби воєн лише зростають. Після Другої світової війни, яка здавалася немислимою трагедією, ми знову бачимо, як історія повторюється. Моя вистава — це спроба повернути пам'ять. Незручну пам'ять. Переосмислити її. Бо часто історію переписують, підміняють пропагандою, кожен створює власний наратив. Воєнних злочинців не завжди судять так, як мали б судити. Не аналізують причин трагедій. Натомість людство знову й знову обирає шлях безглуздої ескалації.

Що ви відкрили для себе, вперше побачивши український театр під час війни?

У перший приїзд до Києва я подивився кілька вистав у Національному театрі імені Лесі Українки. І саме вони показали мені, яку силу має театр у такі часи. Теми, які так чи інакше стосувалися нинішньої війни, надзвичайно сильно відгукувалися в залі. Кожен натяк, кожна алюзія знаходили миттєву реакцію.

Тут люди справді переживають те, що відбувається на сцені. Їх це стосується. І це спільне проживання театру нагадало мені саме античний театр. Звісно, ми не знаємо достеменно, як усе відбувалося в Давній Греції, але уявляємо його як явище, глибоко занурене в життя громади, у її найважливіші проблеми.

Сьогодні театр часто виконує вже інші функції. Але тоді, у київській залі, я відчув щось подібне до того давньогрецького

театру — своєрідне суспільно-релігійне дійство, надзвичайно важливе для людей. І я подумав: для такої аудиторії справді варто працювати. Для настільки чутливої аудиторії.

До того ж усі вистави проходили з аншлагом — незалежно від того, був це вихідний чи будній день. Люди справді чекали на театр. А після вистав ще довго залишалися й обговорювали побачене. Мене приємно здивував такий високий рівень театральної культури Києва.

Що ви знали про український театр до початку роботи в Києві? Як сьогодні бачите українську театральну сцену під час війни?

До війни українські вистави дуже рідко потрапляли за кордон за винятком, може, робіт Андрія Жолдака, які брали участь у польських театральних фестивалях у Гданську, Лодзі та Варшаві, а також театру ДАХ, що працював у Києві під керівництвом Влада Троїцького, і театру «Арабески», яким займалася світлої пам'яті Світлана Олешко. Ще у 2014 році, коли Росія напала на Донеччину, ми в театрі TR Warszawa, який я тоді очолював, провели читання «Щоденника Майдану» Наталі Ворожбит, а на початку повномасштабного вторгнення — показали виставу «Мій прапор записав котик. Хроніки з Донбасу» за трилогією Лени Лягушонкової, де йдеться про складну історію сходу України.

Український театр зараз переживає дуже велику трансформацію. Своєрідну революцію або принаймні дуже динамічну еволюцію. Я бачу не лише талант, а насамперед дуже високий рівень освіти, величезну театральну культуру — як серед глядачів, так і серед акторів. Труп, з якою я зараз працюю в Києві, вирізняє величезна майстерність. Дисципліна. Професіоналізм. Якщо говорити саме про акторську команду, то це моя dream team. Це люди, у яких театр буквально в крові.

Парадоксально, але під час війни українські театри переповнені, глядачі полюють на квитки й стоять у чергах. Чому люди, які щодня проживають власні трагедії та драми, бо війна, так прагнуть театру?

Мені здається, що в цьому є певний парадокс. Саме в моменти великої трагедії люди більше тягнуться одні до одних. Готові відкривати самих себе й інших. Уважніше слухають. Більше аналізують. Стають емпатичнішими.

Може, це звучить дивно, але я волю бути серед людей, які зібралися на похороні, ніж на весіллі. Бо на весіллі здається, що всі веселі, все чудово. Але насправді багато конфліктів, образ, невисловлених емоцій приховані десь усередині. Натомість на похороні, коли люди зібралися через втрату когось близького, їхні розмови стають дуже глибокими й відкритими. Так, це народжується з болю, з усвідомлення смерті. Мені здається, що з театром у час війни відбувається щось дуже схоже.

Люди на сцені ніби говорять нам: «Так, зараз дуже важкий час. Але це те, що людство вже переживало. Ми, актори, ніби беремо цей біль на себе. Переживаємо його за вас. Так, вам теж нелегко, бо у вас є власний досвід, спогади, біль. Але ми проживаємо все це разом із вами». У цьому є щось напіврелігійне. Навіть радше парасихологічне. Для когось — майже магічне. Це моменти дуже сильного колективного переживання. Саме відчуття спільності, перебування в одній ідеї, в одному почутті — і є для мене справжньою метою театру.

ФОТОФАКТ

Людмила, Красногоріччя

«Передсмертні портрети» — цикл фотографій польського документаліста, режисера і волонтера Себастьяна Томаша Плохарського, зроблених ним під час подорожі велосипедом по «лінії розмежування» у 2020 році. На світлинах — жителі прифронтових територій. Вони залишалися там, попри небезпеку, з різних причин. Документаліст намагався зрозуміти їхню мотивацію. Що з ними зараз, невідомо... Фотоцикл експонуватиметься у Музеї історії України у Другій світовій війні до 24 серпня 2026 року.

Сила слова в час війни

Продовження. Початок на стор. 1. За кластер «Обмір світу» відповідає Юрко Прохасько, літературознавець, есеїст, перекладач. Цей кластер про те, як категорії простору знову опинилися в центрі світової політики. **Історичний кластер** — під опікою історика, публіциста, письменника, а нині військовослужбовця Вахтанга Кіпіані. У цьому кластері говоритимемо про гострі й часто замовчувані теми української історіографії. **Ветеранський кластер «Війна і мир»** — від кураторки Тетяни Пилипець, директорки Львівської обласної бібліотеки для юнацтва імені Романа Іваничука. Він об'єднає навколо себе письменників, які служили або служать зараз і бачать у письмі можливість оповідати про важливі речі. **«Фантастична розмова»** — від кураторки Ярини Каторож. Фентезі, ромен-тезі, фантастика — жанри, які зараз читають найбільше. Чи ми тут говоримо про ескапізм, про втечу від реальності чи, навпаки, про наше внутрішнє бажання бути собою, особливо — в складні часи? **«Фотокниги»** — кластер від куратора Валентина Кузана, відомого портретиста і документаліста. Фотокнига як окремий жанр, де зображення і текст разом створюють нову оповідь, зокрема і про війну. **Поетичний кластер** — один із фундаментів Форуму видавців. Тут будуть нові збірки, галаслива «Ніч поезії та музики поп-стор», цілий день поезії під кураторством поетки, журналістки й художниці Олени Павлової. **Кластер перекладу**, а також **професійний кластер** від кураторки Олександри Коваль, директорки Українського інституту книги. Йтиметься про актуальну ситуацію у галузі. Тут плануємо зробити і презентацію досліджень.

Плакати з віршами Лесі Українки, Артура Дроня (Україна), Рімаса Ужгіріса (Литва), Петра Грушки (Чехія), Елісон Кісснер (Шотландія), Мігеля Ернандеса (Іспанія), Яна Твардовського та Адама Міцкевича (Польща) у липні можна побачити на станціях метро Києва, Харкова і Дніпра. Аудіоверсію віршів слухайте на сайті Радіо Культура: на кожному постері внизу є QR-коди.

Дизайнерка проекту — Олена Старанчук / Клуб ілюстраторів «Pictoric». Проект ініційований Польським інститутом у Києві у співпраці з українським кластером EUNIC (European Union National Institutes for Culture).

ВИДАВНИЦТВА, КУЛЬТУРНІ ІНСТИТУЦІЇ ТА ТВОРЧІ ОБ'ЄДНАННЯ ДО 22 ВЕРЕСНЯ 2026 РОКУ МОЖУТЬ ВИСУНУТИ УКРАЇНСЬКОГО/У ПИСЬМЕННИКА/ЦЮ НА ЛІТЕРАТУРНУ ПРЕМІЮ ІМЕНІ ДЖОЗЕФА КОНРАДА-КОЖЕНЬОВСЬКОГО.

Премію присуджують українському письменникові або українській письменниці віком від 18 до 40 років (станом на 31 грудня 2026 року) за послідовність у реалізації творчого шляху, інноваційність форми та універсальність послання. Польсько-українське журі звертатиме увагу на прозову україномовну творчість, що порушує актуальні теми, спонукає до рефлексії, розширює знання про інші культури. Докладніше про умови — в положенні премії на сайті Польського інституту в Києві.

Висувати кандидаток/ів на присудження премії можуть видавництва, українські та іноземні культурні інституції та творчі об'єднання. Кожна інституція має право висунути одного кандидата/ку. Аплікаційні форми приймаються на електронну адресу:

nagroda.j.c.korzeniowski@instytutpolski.pl.

Лауреат/ка премії отримає диплом, грошову нагороду в розмірі 5000 євро, а також піврічну стипендію у Польщі (у межах програми Міністра культури і національної спадщини РП *Gaude Polonia*, координатором якої є Національний центр культури, партнер премії). Урочисте нагородження відбудеться у листопаді 2026 року в Києві.

У 2026 році Літературну премію ім. Джозефа Конрада-Коженьовського вручать уже вдесяте. Премію заснував Польський інститут у Києві. Відзначення відбувається раз на два роки. Лауреати попередніх років: Тарас Прохасько (2007), Сергій Жадан (2009), Наталка Сняданко (2011), Таня Малярчук (2013), Софія Андрухович (2015), Катерина Калитко (2017), Артем Чех (2019), Вікторія Амеліна (2021), Андрій Любка (2024).

ПОЛЬСЬКИЙ ІНСТИТУТ У КИЄВІ ПРИЙМАЄ ЗАЯВКИ НА КОНКУРС ІМЕНІ ЄЖИ ГЕДРОЙЦЯ ДО 15 ВЕРЕСНЯ 2026 РОКУ. ПОДАТИСЯ МОЖУТЬ МОЛОДІ УКРАЇНСЬКІ ДОСЛІДНИКИ, ЯКІ МАЮТЬ БАКАЛАВРСЬКІ, МАГІСТЕРСЬКІ РОБОТИ ТА РНД-ДИСЕРТАЦІЇ, ПРИСВЯЧЕНІ ПОЛЬСЬКІЙ ТЕМАТИЦІ ТА ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИМ ВЗАЄМИНАМ.

Переможці конкурсу, які посядуть перші, другі й треті місця, отримають дипломи та грошові винагороди. За бакалаврську роботу — 1000, 700 і 500 євро відповідно; за магістерську роботу — 1500, 1000 і 700 євро; за дисертацію — 2000, 1500, 1000 євро.

Уперше конкурс був організований у 2006 році — на честь 100-ї річниці від дня народження Єжи Гедройця. Мета конкурсу — вшанування внеску Єжи Гедройця у польсько-український діалог, польську політичну думку та історію Польщі в найширшому розумінні.

Єжи Гедройць відомий як редактор паризької «Культури», засновник та директор Літературного інституту, видавець періодичного видання «Історичні зошити» та всієї серії «Бібліотека «Культури»». Особливо важливою була його роль у налагодженні польсько-українських взаємин.

Організатором конкурсу є Польський інститут у Києві у співпраці з Центром східноєвропейських досліджень Варшавського університету та в партнерстві з Карпатським національним університетом імені Василя Стефаника. Конкурс відбувається за підтримки Посольства Республіки Польща в Києві та під патронатом Радослава Сікорського, віцепрем'єр-міністра і міністра МЗС РП.

«Бажаю тобі, щоб у твоїй країні ніколи не було війни»

Фото: Тобіаш Палучис

ВИСТАВКА

«Бажаю тобі, щоб у твоїй країні ніколи не було війни», — пише в одному з листів дівчинка з України своїй однолітці в Польщі. На виставці *Book of Dreaming*, що запланована на серпень 2026 року в Палаці культури імені Гната Хоткевича у Львові за підтримки програми ЄС «Креативна Європа», листування між дітьми з Польщі і України — це дуже важлива частина експозиції.

Проте *Book of Dreaming* — це не лише листи, а й книги про Ригу, Будапешт, Вроцлав та Львів, створені понад 500 дітьми з цих міст: тими, які тут народилися, і українськими дітьми, які приїхали до Латвії, Угорщини і Польщі вимушено, тікаючи від війни. Кураторка виставки: **Ярина Короткевич**.

Директор Польського інституту в Києві: Ярослав Годун
Координаторка проекту: Олена Руда
Головна редакторка, авторка: Марія Семенченко
Дизайн: Світлана Кошкіна

© Польський інститут у Києві, 2026
Передрук матеріалів можливий лише за умови покликання на джерело або письмового дозволу редакції.
Контакти: м. Київ, вул. П. Сагайдачного, 29-В / +380500522197 / kyiv@instytutpolski.pl

instytutpolski.pl/kyiv

Події Польського інституту в Києві та наших партнерів

ЛИПЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ 2026

липень / Київ, Харків, Дніпро / Виставковий проєкт «Вірші в метро 2026»

12–18 липня / Дрогобич / Міжнародний фестиваль Бруно Шульца у Дрогобичі

20 липня – 24 серпня / Київ / Музей історії України у Другій світовій війні / Виставка «Передсмертні портрети» / Дискусія «Чиїми голосами звучить війна: між свідченнями і пропагандою» в межах виставки

від 4 серпня / Львів / Палац культури імені Гната Хоткевича / Виставка *Book of dreaming* / Дискусія «Бажаю тобі, щоб у твоїй країні ніколи не було війни» в межах виставки

9–15 серпня / Дніпро / Галерея «Артсвіт» / Перфоманс: навчальний курс Вальдемара Татарчука

12–16 серпня / Київ / Фестиваль високого мистецтва *Bouquet Kyiv Stage*, виступ польського піаніста Радослава Собчака

13 серпня – 20 вересня / Київ / Національний центр «Український дім» / Виставка «Борис Лятошинський. Відображення»

15 серпня / Київ / Національний центр «Український дім» / Концерт у межах виставки «Борис Лятошинський. Відображення» / Академічний симфонічний оркестр Національної філармонії України (диригент — Володимир Сіренко)

27 серпня – 4 вересня / Київ / Польська програма на Одеському міжнародному кінофестивалі

28–30 серпня / Харків / Фестиваль «Літературний Ярмарок», участь письменника Зємовіта Щерека (Польща)

вересень / Освітня подія з нагоди прем'єри вистави «Кассандра. Project»: показ відеозапису вистави «У нас все гаразд» з обговоренням за участі режисера Гжегожа Яжина

5 вересня / Національне читання поетичної драми Адама Міцкевича «Дзяди»

5 вересня / Суми / Відкриття муралу в межах міжнародного мистецького проєкту «RAZEM / RAZOM: Art Connection»

8–12 вересня / Київ, Львів, Полтава / Концертний тур виконавців *Sarnecki, Zakus, Adu, Pałka Quartet* у межах проєкту *Jazz Po Polsku* «Навколо світу. Зупинка «Україна»»

10–13 вересня / Львів / Польська програма на Форумі видавців *Luiv BookForum*

11 вересня / Київ / Національний академічний драматичний театр імені Лесі Українки / Прем'єра вистави «Кассандра. Project» (реж. Гжегож Яжина)

17–20 вересня / Львів / Львівський театр імені Лесі Українки / Шоукейс: Вимір Театру Лесі

17–23 вересня / Польська програма на Київському міжнародному фестивалі короткометражних фільмів KISFF

25 вересня / Вінниця, Вінницька обласна філармонія імені Миколи Леонтовича / Концерт камерного оркестру «Аркада» Вінницької філармонії у межах проєкту «Польська музика в Україні» (диригент — Роман Ревакович, солісти: Дмитро Таванець та Андрій Павлов)

29 вересня – 4 жовтня / Київ / Польська програма на фестивалі актуальної анімації та медіамистецтва LINOLEUM